

Marzena Błach

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Wiedeń — perspektywa bibliotekarza

Mozart. Strauss. Filharmonia i koncert noworoczny. Opera. Jednym słowem muzyka. A ponadto wiedeńska secesja i wraz z nią malarstwo Gustava Klimta, Egon Schiele'ego, Oskara Kokoschki. Monumentalna architektura, zadbane parki i ekskluzywne kawiarnie. Znakomite muzea: Kunsthistorisches Museum Wien, MAK (Muzeum Sztuk Stosowanych), Belveder. A zatem kultura. Kultura i turystyka. To główne skojarzenia ze stolicą Austrii.

Wiedeń ma jeszcze jedno, mniej znane oblicze — literackie. Z miastem tym związanych było wielu naukowców i pisarzy. Na czoło wysuwa się Wiedeń Zygmunta Freuda i Wiktora Frankla, wszak to tutaj działa Instytut nazwany imieniem tego neurologa-psychiatry, więzionego podczas II wojny światowej w obozie koncentracyjnym Auschwitz. Wiedeń to również miasto Franza Grillparzera, Józefa Rotha, Ivo Andricia — noblisty w dziedzinie literatury, który na Uniwersytecie Wiedeńskim studiował. Jest zatem Wiedeń miastem księgarń i bibliotek.

W okolicach Katedry św. Stefana zwiedzający natyka się na liczne księgarnie. A w największej atrakcji turystycznej — Hofburgu słynącym z apartamentów cesarzowej Elżbiety, zwanej popularnie Sissi — i w Hiszpańskiej Szkole Jazdy, gdzie odbywają się pokazy, na które — jak pisał w swoich pocztówkach z Wiednia Bolesław Faron (w latach 1986-1990 radca ds. kulturalnych i naukowych ambasady PRL w Wiedniu i dyrektor tamtejszego Instytutu Polskiego) — nie sposób uzyskać biletu bez znajomości lub dużego wyprzedzenia¹, mieści się Biblioteka Narodowa.

Österreichische Nationalbibliothek

Österreichische Nationalbibliothek — Biblioteka Narodowa Austrii, założona w XIV wieku przez Habsburgów, powstała na bazie dawnych księgozbiorów dworskich. W skrzydle Hofburgu z wejściem przy Josefsplatz mieści się zabyt-

¹ Faron B., *Hiszpańska szkoła jazdy*. In Faron B., *...z podróży*, Kraków, 2007, s. 48.

kowa Sala Paradna — Prunksaal, która stanowi przykład uniwersalnej barokowej biblioteki XVIII-wiecznej. Jej budowę zlecił cesarz Karol IV. Wybudowana została w latach 1723-1726². W najwyższym punkcie wysokość tego pomieszczenia wynosi 30 metrów, a jego długość ma 80 metrów. Sklepienie Prunksaalu ozdobił Daniel Gran pięknym barokowym malowidłem iluzjonistycznym, imitującym architekturę. W jego centrum znajduje się personifikacja Sławy. Towarzyszą jej Apollo oraz Herkules³.

Przechowywane są tu książki publikowane od 1501 do 1850 roku, łącznie 200 000 woluminów, z czego 15 000 zlokalizowanych w owalnym centrum sali pierwotnie było własnością księcia Eugeniusza Sabaudzkiego (1663-1736)⁴. Zaledwie ułamek z nich został zdigitalizowany, jak mówi pani Gerda Müller, kierownik Oddziału Digitalizacji. Widoczne na półkach w Prunksaalu grzbiety zasłaniają kolejne, znajdujące się za nimi rzędy książek. I właśnie z tego ułożenia tomów w tej części biblioteki wynika wolne tempo digitalizacji zbiorów.

Odrębną kolekcję Austriackiej Biblioteki Narodowej stanowią zbiory papierów — Papyrussammlung, eksponowane w Albertinie wraz ze zbiorami grafiki liczącymi 50 000 rysunków, akwafort, akwareli oraz ponad 1 500 000 rycin. Albertina założona została w 1876 roku przez księcia Sasko-Cieszyńskiego Alberta i nazwana od jego imienia⁵.

Zbiory biblioteczne w wiedeńskich muzeach

Literackie oblicze Wiednia dostrzec można również w muzeach — w skarbcu Katedry świętego Stefana prezentowany jest pięknie iluminowany lekcjonarz karoliński. W Muzeum Sztuki Stosowanej — Museum für angewandte Kunst, w skrócie zwanym MAK, część ekspozycji poświęcono pismu i wynalazku druku. Jak głosi niemieckie przysłowie, „Ten kto pisze, ten pozostaje”⁶. „A ten kto pisze jasno pozostawia większe wrażenie/większy wpływ”⁷. Historię pisma ilustrują tu pięknie iluminowane manuskrypty średniowieczne, inkunabuły oraz późniejsze druki. Różne kroje czcionki stają się pretekstem do omówienia zagadnień z zakresu typografii.

Biblioteki, do których zwyczajni turyści podczas wakacyjnych spacerów po Wiedniu nie zwracają, co nie znaczy, że miejsca te nie zasługują na uwagę, to

² Piotrowska E., *Austriacka Biblioteka Narodowa w Wiedniu*, „EBIB”, [online], 2011, nr 8, s. 2 [dostęp: 2014-10-21]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/126/126_piotrowska.pdf.

³ Humphreys R., *Wiedeń: praktyczny przewodnik*, Bielsko-Biała, 1998, s. 84.

⁴ Piotrowska E., *Austriacka Biblioteka Narodowa w Wiedniu*, „EBIB”, [online], 2011, nr 8, s. 2 [dostęp: 2014-10-21]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/126/126_piotrowska.pdf.

⁵ Humphreys R., *Wiedeń: praktyczny przewodnik*, Bielsko-Biała, 1998, s. 87.

⁶ *Who writes, remains*. Tłumaczenie: Marzena Błach z angielskiej wersji posteru informacyjnego „Komunikacja”.

⁷ *And he who writes clearly leaves a greater impression*. Tłumaczenie: Marzena Błach z angielskiej wersji posteru informacyjnego „Komunikacja”.

przede wszystkim znakomicie wyposażona, centralnie usytuowana (przy jednej z głównych stacji metra) — Buechereien Wien — Biblioteka Publiczna Miasta Wiednia oraz Biblioteka Uniwersytetu Wiedeńskiego, a przede wszystkim, położona w dzielnicy Favoriten, której standardowe bezpłatne mapki turystyczne Wiednia rozdawane turystom w punktach informacyjnych i hotelach nie obejmują, biblioteka Pädagogische Hochschule.

Pädagogische Hochschule

Pädagogische Hochschule jest uczelnią pedagogiczną — szkołą wyższą, nie posiadającą statusu uniwersytetu. Podstawowym jej celem jest kształcenie nauczycieli. Proces ten wspomagają: szkoła mieszcząca się na kampusie, w której większość studentów odbywa swoje obowiązkowe praktyki oraz specjalistyczna biblioteka uczelniana.

Biblioteka jest zorganizowana tak, by ułatwić pracę wykładowcom i umożliwić studentom szybki dostęp do różnorodnych materiałów dydaktycznych pozwalających na przygotowanie ciekawych lekcji. Wszystkie płyty CD i DVD z materiałami audiowizualnymi są odłączone od książek i stanowią samoistne jednostki. Każda płyta wypożyczana jest jako odrębny materiał biblioteczny. Czytelne oznakowanie opakowań i samych płyt wraz z informacją w katalogu online o książce, z której dana płyta pochodzi, ułatwia szybkie odszukanie towarzyszącej płycie publikacji.

Wśród interesujących, wartych wzmianki rozwiązań są płyty CD z nagraniem poszczególnymi odcinkami edukacyjnego programu radiowego ze scenariuszami lekcji na różne tematy. Kolekcja tych nagrań wyodrębniona została spośród pozostałych materiałów audio. Jest wykorzystywana nie tylko przez czytelników z Pädagogische Hochschule, ale także przez użytkowników innych austriackich bibliotek. Podczas mojego tygodniowego szkolenia w Pädagogische Hochschule w ramach programu Erasmus do biblioteki wróciło takie właśnie nagranie udostępnione w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych.

Zbiory biblioteki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Wiedniu, liczące ponad 200 000 woluminów, wymagają fachowej opieki. Nieustannie trwają prace selekcyjne, dokonywane są kolejne, zgodne z profilem uczelni zakupy nowości. Dla użytkowników biblioteka otwarta jest w poniedziałki od 8.00-18.00, od wtorku do czwartku w godzinach 8.00-16.00, a w piątki również od 8.00, ale tylko do 14.00. Zamówienia czytelników realizowane są trzy razy dziennie, książki przynoszone są z kilku rozproszonych magazynów.

Świadczone są tutaj również pozostałe, typowe dla bibliotek akademickich usługi, takie jak sprowadzanie książek w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Wszystkie te prace wykonuje zaledwie 15 osób!

Dzięki sprawnej organizacji i wykorzystaniu nowoczesnych urządzeń biblioteka działa bardzo efektywnie, co mogłam sama zaobserwować. Przyładzie bibliotecznej, która spełnia różne funkcje (jest to zarazem informatorium, jak

i wypożyczalnia) udzielane są informacje, czytelnicy odbierają książki, także takie, które sprowadzone zostały z innych bibliotek. Publikacje zamawiane w ramach wypożyczalni międzybibliotecznej podlegają wypożyczeniom. Jest możliwe dzięki temu, że większość austriackich bibliotek uniwersyteckich, w tym uczelnie pedagogiczne, pracuje w systemie „operacyjnym” Aleph i posługuje się modulem do wypożyczeń międzybibliotecznych.

Wypożyczenia można dokonać samodzielnie za pomocą odrębnego urządzenia. Dzięki otwartemu dostępowi do półek z najbardziej poszukiwanymi i najczęściej wykorzystywanymi materiałami bibliotecznymi – płytami CD i książkami – czytelnicy mogą uzyskać potrzebne im materiały niemal natychmiast, bez uprzedniego składania zamówienia, i samodzielnie je wypożyczyć.

Lada biblioteczna wyposażona w dzwonek, którym można wezwać bibliotekarza zajętego np. w danym momencie porządkowaniem księgozbioru na półkach, znajduje się przy wejściu do głównego pomieszczenia biblioteki. Miejsce to spełnia kilka funkcji. Jest to jednocześnie przestrzeń magazynowa z otwartym dostępem do półek i wspomnianymi wyżej urządzeniami do samodzielnego wypożyczania książek, a zarazem czytelnia ze stanowiskami komputerowymi oraz wypożyczalnia – informatorium.

I to właśnie ta przeznaczona dla czytelników przestrzeń jest wizytówką biblioteki Pädagogische Hochschule. Dobrze oświetlona, ładnie rozplanowana ze stanowiskami komputerowymi i gniaздkami do podłączenia laptopów, a także z odseparowanym pokojem do wykonywania kserokopii, zaopatrzonym w gilotynę i laminarkę, wydaje się doskonale przystosowana do potrzeb studentów kierunków pedagogicznych.

Kolejnym atutem tej instytucji jest świetny sprzęt i oprogramowanie znakomicie usprawniające pracę. W ciągu pięciodniowych praktyk w Pädagogische Hochschule najwięcej czasu spędziłam na zapleczu na tak zwanym job shadowing – podglądając, jak wygląda realizacja zamówień międzybibliotecznych.

Transakcje są wysoce zautomatyzowane: dzięki odrębnemu modułowi systemu Aleph do wypożyczeń międzybibliotecznych czytelnicy biblioteki mogą, a nawet muszą składać swoje zamówienia po zalogowaniu się na indywidualne konto online. Zamówienia wpływające zarówno od czytelników, jak i współpracujących bibliotek realizowane są w systemie Aleph. Bibliotekarz zalogowany do systemu otrzymuje informacje o złożonych zamówieniach bez potrzeby logowania się na skrzynkę e-mailową. Po zaznaczeniu zamówienia należy „wczytać” barkod książki lub płyty, a następnie wybrać z bazy bibliotekę, do której ma być ona wysłana, co powoduje automatyczne wydrukowanie potwierdzenia przez system.

Hauptbibliothek, Universität Wien

W identyczny sposób zorganizowana jest praca Wypożyczalni Międzybibliotecznej Hauptbibliothek, czyli Biblioteki Głównej Uniwersytetu Wiedeńskiego.

go. Czytelnicy zamawiają książki i artykuły poprzez wypełnienie formularza online dostępnego po zalogowaniu się na konto biblioteczne.

Biorąc pod uwagę rozmiary tej uczelni i jej prestiż (powstała w 1365 roku, a zatem rok po założeniu Akademii Krakowskiej) nie dziwi fakt, iż realizowane są tu liczne zamówienia międzybiblioteczne. W ubiegłym roku biblioteka ta udostępniła w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych 8 772 dokumenty, książki, pliki, kserokopie. Dla czytelników, a zarazem studentów lub pracowników Uniwersytetu Wiedeńskiego sprowadzono 916 pozycji. Zamówień wysłano aż 3 859, z czego 970 skierowanych było do ośrodków zagranicznych.

Wiedeń — cel bibliotecznych peregrynacji

Jak widać, Wiedeń jest wymarzonym miejscem peregrynacji dla bibliotekarzy. Obok możliwości obejrzenia historycznych kolekcji w pięknie zachowanych wnętrzach Prunksaalu, znawcy i badacze historii książki mogą oddać się poszukiwaniom eksponatów powiązanych z bibliotekami, których wiele można odnaleźć w rozmaitych muzeach Wiednia. Inspiracją do reorganizacji i usprawnienia pracy mogą być pomysły i rozwiązania zaobserwowane w nowoczesnych wiedeńskich bibliotekach, takich jak Buechereien Wien (której czytelnicy w liczbie 190 000 osób wypożyczają książki w 33 językach świata, a także nagrania z muzyką lub filmami w różnorodnych formatach — na płytach CD, DVD lub Blu-Ray⁸), Hauptbibliothek Universität Wien lub Biblioteka Pädagogische Hochschule.

Zwiedzanie Wiednia i poznawanie jego dziedzictwa, również tego literackiego, może mieć charakter stricte naukowy. Dla polskich badaczy austriackie biblioteki, zwłaszcza zaś Biblioteka Narodowa, okazują się nieocenione. To właśnie w BN Bolesław Faron odnalazł wszystkie numery krakowskiego „Życia”! W Wiedniu, a nie w Krakowie. Podkreślić zresztą należy, że członkami słynnej „Secesji” byli znani polscy artyści na stałe z Krakowem związani — Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer czy Jan Stanisławski⁹.

Zastanawiając się, gdzie pojechać na szkolenie w ramach programu Erasmus, warto wziąć pod rozwagę stolicę Austrii. W bibliotekach licznych szkół wyższych mających swoją siedzibę w Wiedniu jest bowiem co podpatrywać!

Autorka tego sprawozdania ma nadzieję, że w tym krótkim artykule udało się zaprezentować literackie i biblioteczne oblicze Wiednia.

⁸ Reitprecht M. (ed.), *The Vienna Main City Library*, Vienna, b.r., s. 4.

⁹ Taborski R., *Polacy w Wiedniu*, Kraków, 2001, s. 13-14.

Fot. 1. Biblioteka Narodowa - Hofburg. Fot. M. Błach.

Fot. 2. Biblioteka Narodowa - Prunksaal. Fot. M. Błach.

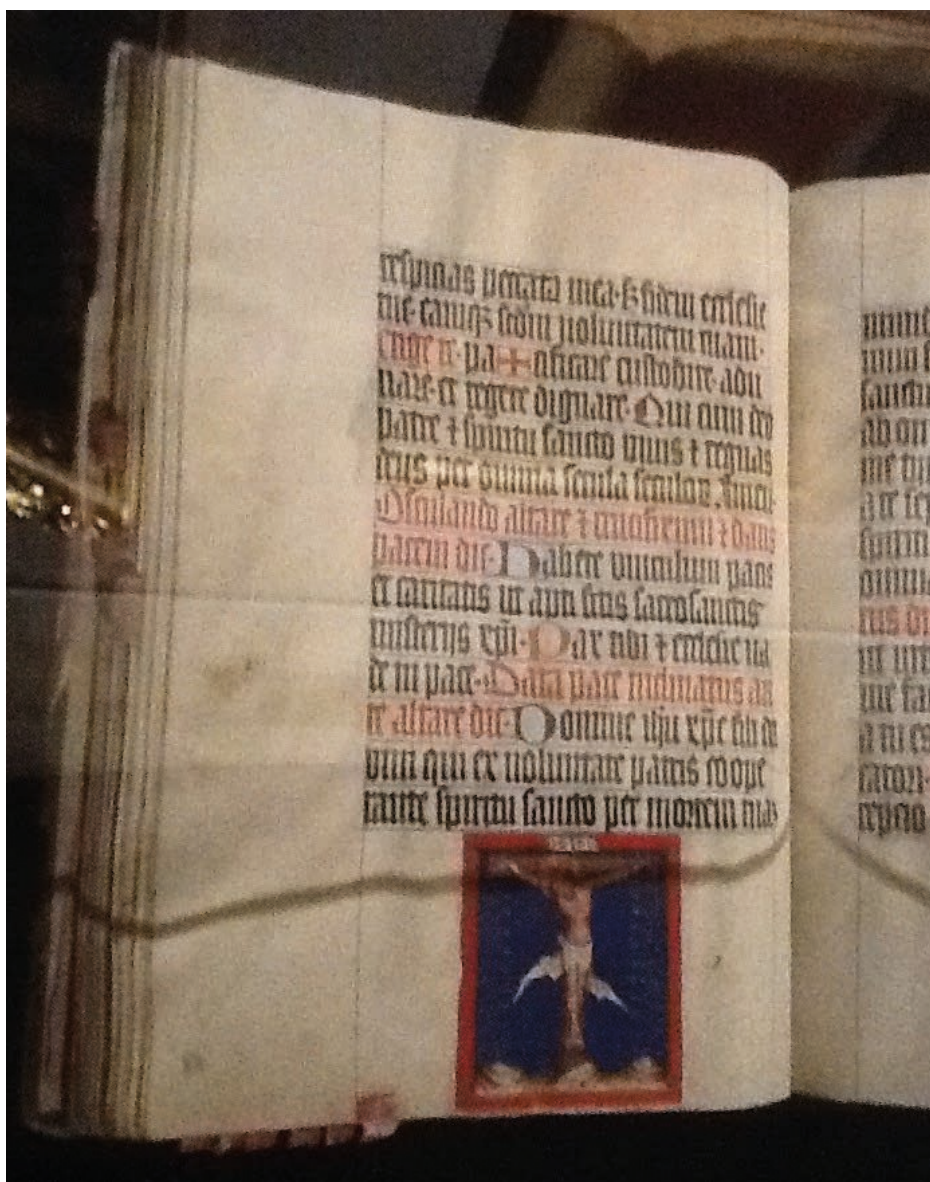
Fot. 3. Globus Vincenzo Coronelli w Prunksaalu. Fot. M. Błach.

Fot. 4. Inwentarz relikwii znajdujących się w Katedrze św. Stefana (1502). Fot. M. Błach.

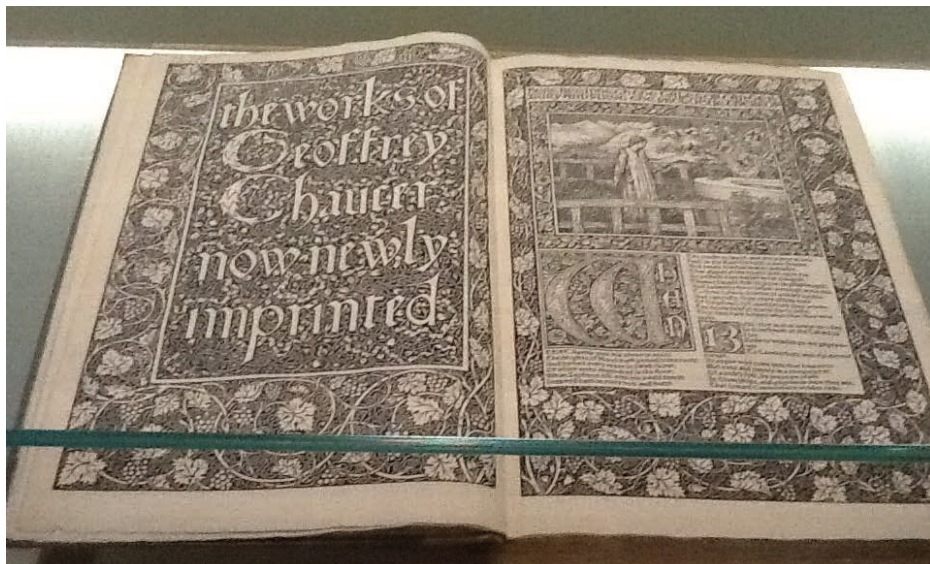
Fot. 5. Zaulek otwierający się na Katedrę św. Stefana. Fot. M. Błach.

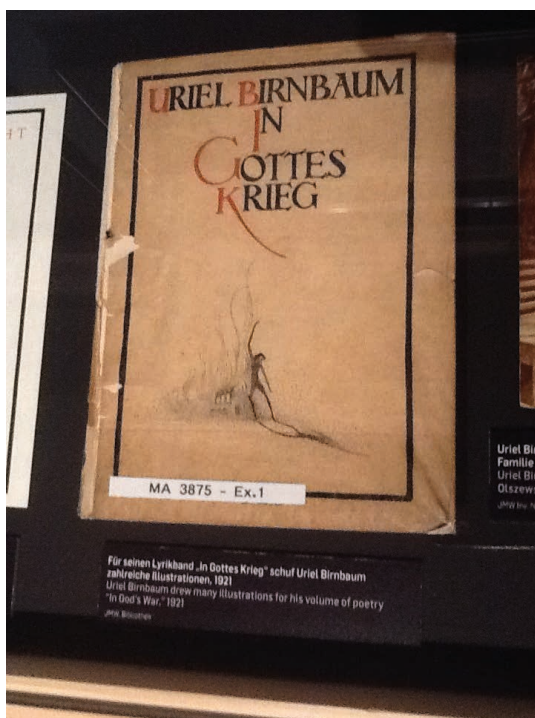
Fot. 6. Ewangeliarz z Muzeum Katedralnego. Fot. M. Błach.

Fot. 7. Fragmenty rękopiśmiennych dokumentów prezentowane w Muzeum Sztuki Stosowanej. Fot. M. Blach.

Fot. 8. The works of Geoffrey Chaucer, London, 1896, Klemm & Co. Press - eksponat w Muzeum Sztuki Stosowanej. Fot. M. Blach.

Fot. 9. Tomik poezji zilustrowany przez Uriela Birnbauma. Fot. M. Błach.

Fot. 10. Grafika Uriela Birnbauma On the run z cyklu In Gottes Krieg (1921) w Muzeum Żydowskim. Fot. M. Błach.

Fot. 11. Stacja metra i gmach Buechereien Wien. Fot. M. Błach.

Fot. 12. Nowoczesny gmach wiedeńskiej Biblioteki Fot. M. Błach.

Fot. 13. Uniwersytet Wiedeński - dziedziniec. Fot. M. Błach.

Fot. 14. Gmach Uniwersytetu Wiedeńskiego. Fot. M. Błach.

Fot. 15. Uniwersytet Wiedeński - krużganki. Fot. M. Błach.

Fot. 16. Graduał z opactwa Weingarten (1217-1235). Zbiory Kunsthistorisches Museum (Muzeum Historii Sztuki) w Wiedniu. Fot. M. Blach.

Fot. 17. Oprawa książki Jan Vermeyen, Praga (początek XVII wieku). Zbiory Kunsthistorisches Museum (Muzeum Historii Sztuki) w Wiedniu. Fot. M. Błach.

Fot. 18. Książka ze scenami z Pasji, Francja (II połowa XV wieku).
Zbiory Kunsthistorisches Museum w Wiedniu. Fot. M. Błach.

Fot. 19. Księgarnia tyrolska w Wiedniu. Fot. M. Błach.

Fot. 20. Witryna księgarni wiedeńskiej. Fot. M. Błach.

Informacja o autorze:

mgr Marzena Błach — pracownik Oddziału Udostępniania Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, zajmuje się wypożyczaniem międzybibliotecznym, tel. 12 662 63 73, e-mail: marzena.blach@libpost.up.krakow.pl.